

Azərbaycan tarixinin dəhşətli səhifələrindən biri Xocalı soyqırımındır

1992-ci ilin fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycan xalqının XX əsrdə üzleşdiyi ən dəhşətli faciə kimi yaddaşlara həkk olan və Azərbaycan tarixinin dəhşətli səhifələrindən biri olan Xocalı soyqırımı aktı baş vermişdir. Separatçı ermənilər havadarlarının köməyi və dəstəyi ilə Xankəndi şəhərində yerləşmiş Sovet hərbi bazasının texnikasından istifadə edərək həmin gecə azərbaycanlılar yaşayan Xocalı şəhərini yerlə yeksan edərək insanlığa sığmayan vəhşilik törətdilər. Qocalara, uşaqlara, qadınlara və əliyalın insanlara məhəl qoymadan qarşılarına çıxan hər kəsi azərbaycanlı olduğuna görə məhv etdilər. Bu əsl soyqırım aktıdır və BMT Baş Assambleyasının 9 dekabr 1948-ci il tarixli 260 A(III) sayılı qətnaməsinin tələblərinə tam uyğundur. Bu soyqırım nəticəsində rəsmi məlumatlara görə Xocalı şəhərinin 613 nəfər sakini öldürüldü ki, onlardan 63 nəfəri uşaq, 106 nəfəri qadın, 70 nəfəri isə qoca idi. Həmin gecə 487 insan şikəst olub, 1275 nəfər əsir götürüldü, 150 nəfərin isə taleyindən hələ də xəbər yoxdur. 56 nəfər ermənilərə xas olan xüsusi amansızlıq və qəddarlıqla - diri-diri yandıraraq, başının derisi soyularaq,

boyunu vurularaq, gözləri çıxarılaraq, hamilə qadınların isə qarnını süngü ilə yararaq öldürüblər. Bir çox ailələr tamam məhv olmuş, xeyli sayda uşaqlar bir və ya hər iki valideynini itirmişdir. Onu da qeyd

etmək lazımdır ki, bu dəhşətli hadisənin törədilməsində əli olan ermənilər yazdıqları kitablarda bütün bu və digər faktları açıq-aydın göstərərək soyqırım törətdiklərini etiraf edir və bununla fəxr etdiklərini bildirirlər.

Xocalı soyqırımının baş verməsindən bir neçə gün sonra dünyanın tanınmış mətbu orqanları - Krua Eveneman jurnalı (Paris), "Sandi

Tayms" (London), "İzvestiya" (Moskva) və digər xarici qəzet və jurnallar erməni vəhşiliklərini açıq şəkildə göstərərək bunların azərbaycanlıların təbliğatı deyil, realıq olduğunu qeyd etmişlər.

Azərbaycan dövləti və xalqımız Xocalıda törədilən bu vəhşiliyi heç vaxt unutmur və onu bütün dünyaya tanımaq üçün daim geniş miqyaslı tədbirlər həyata keçirir. İlk öncə onu qeyd etmək lazımdır ki, "Bu soyqırımı eyni zamanda bütün bəşəriyyətə qarşı tarixi bir cinayətdir" - deyən Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1994-cü il fevralın 24-də Milli Məclis "Xocalı soyqırımını gü-

nü haqqında" qərar qəbul etmiş və Prezidentin 25 fevral 1997-ci il tarixli Sərəncamı ilə hər il fevral ayının 26-sı saat 17:00-da ölkəmizin ərazisində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilir.

Xocalı soyqırımının bütün dünyada tanınması üçün 2008-ci ildən Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü və müəllifliyi ilə "Xocalıya ədalət" beynəlxalq maarifləndirmə kampaniyasına başlanmışdır. Bu kampaniya və həyata keçirilən digər tədbirlər nəticəsində 17-dən çox ölkənin qanunverici orqanları, habelə ABŞ-nin 20-dən çox ştatı tərəfindən müvafiq parlament qətnamələri qəbul edilmişdir. Eyni zamanda 20 noyabr 2012-ci il tarixində Cibutidə keçirilmiş İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının (İƏT) Xarici İşlər Nazirləri Şurasının 39-cu sessiyasında Xocalıda törədilmiş cinayətləri soyqırım kimi tanıyan qətnamə qəbul edilmişdir. Hazırda bu istiqamətdə tədbirlər davam etdirilir.

Ermənilərin bu vəhşiliklərinə baxmayaraq Azərbaycan xalqı respublikamızın ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin bərpası üçün Ali Baş Komandan, Prezidenti İlham Əliyev

cənablarının ətrafında sıx birləşərək 2020-ci ilin sentyabr-noyabr aylarında 44 günlük müharibədə və 2023-cü ilin noyabr ayında bir günlük antiterror əməliyyatında öz istəyinə nail oldu. Hazırda işğaldan azad olunmuş ərazilərdə geniş quruculuq işləri aparılır və bu bölgəyə Böyük qayıdış başlayıb. Xocalı şəhəri də yenidən qurulur və artıq onlarla ailə Azərbaycanımızın ən gözəl guşəsi olan bu şəhərdə məskunlaşmışdır və proses davam edir. Çox obyektiv reallıqdır ki, Xocalı soyqırımının və xalqımıza qarşı törədilən bir çox cinayətlərin təşkilatçıları və rəhbərləri də "yaddan çıxmamış", İlham Əliyev cənablarının apardığı çox uğurlu siyasət nəticəsində onlar həbs olunaraq Bakıya gətiriliblər. Hazırda bu insanlığa sığmayan vəhşilikləri törədənlərin məhkəməsi gedir və ümid edirik ki, onlar özlərinin layiqli cəzalarını alacaqlar. Eyni zamanda inanırıq ki, xalqımız öz Ali Baş komandanı və Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Dəmir yumruğun həmişə yerində olduğunu daim nümayiş etdirəcək və xoş gələcəyimizə doğru inamla irəliləyəcəkdir.

Azad MƏMMƏDOV,
«Qəbələ»

Tarixin qan yaddaşı

Tarixi xronologiyaya nəzər saldıqda tarixdə iz qoyan istər qara xətlə, istərsə də qırmızı xətlə «cizilmiş» hadisələrlə tanış oluruq. Bu hadisələr məhz həyatın həqiqi təsdiqidir. Bir sözlə, həyatın təzahür etdiyi ilk dövrlərdən yaşam mücadiləsində baş vermiş faciələr və qazanılan zəfərlərdir. Bu faciələr və zəfərlər isə tarixin qan yaddaşıdır.

1992-ci ilin fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə yaşanan qətlam hadisəsi də tarixin ən acı faciələrindən biridir. Kiçik bir dövlət sayılan və özlərini «məzlum bir xalq» kimi göstərən Ermənistan faşist əqidəli bəzi dövlətlərin güc strukturlarına söykənərək illərlə qonşu olduqları bir dövlətin tor-

dövlətin ərazilərində səpələnərək məskunlaşmışlar.

1992-ci ilin fevral hadisəsi də məhz belə məqsədyönlü bir qətlam hadisəsi, faciə olmuşdur.

1988-ci ildən açıq şəkildə başlanan növbəti terror hadisələrinin məhz pik nöqtəsi Xocalı faciəsi olmuşdur. Xocalı Azərbaycanın Xocalı rayonunda, Dağlıq Qarabağ bölgəsində və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin ikinci ən böyük şəhəri olmuşdur.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan Silahlı Qüvvələri tərəfindən Rusiyanın 366-cı motoatıcı alayının iştirakı ilə Xocalı şəhərini işğal edərkən, Xocalının yerli əhalisi olan Azərbaycan türklərinə qarşı baş vermiş

natları ilə aşkarca ziddiyyət təşkil edir. Girovların saxlanması şəraiti kəskin dərəcədə qeyri-qənaətbəxş olmuş, Xocalının saxlanılan sakinlərinə qarşı zorakılıq tətbiq edilmişdir. Xocalı sakinləri qanunsuz olaraq mülkiyyətlərindən məhrum edildi, onların əmlakı Xankəndidə və ətraf məntəqələrdə məskunlaşan şəxslər tərəfindən mənimsənilirdi. "DQR" hakimiyyəti həmçinin şəhərdən çıxan və ya deportasiya olunan Xocalı sakinlərinə məxsus evləri zəbt etmək üzrə ordenlər verməklə başqa şəxslərə məxsus bu cür əmlakın mənimsənilməsinə leqallaşdırdılar. Xocalıya hücumda Müstəqil Dövlətlər Birliyinin ordu-suna məxsus olan 366-cı motoatıcı alayın hərbiçiləri iştirak etmişdir.

Xocalı soyqırımını nəticəsində 63-ü uşaq, 106-sı qadın, 70-i qoca və qarı olmaqla, 613 Xocalı sakini qətlə yetirilib, 8 ailə tamamilə məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq valideynlərindən birini itirib. Düşmən gülləsindən 76-sı uşaq olmaqla, 487 nəfər yaralanıb. 1275 nəfər əsir götürüldü. Əsir götürülənlərdən 150 nəfərinin, o cümlədən 68 qadın və 26 uşağın taleyi bu günədək məlum deyil.

Azərbaycanda Xocalı soyqırımının işıqlandırılması əsasən Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Çingiz Mustafayevin adı ilə əlaqələndirilir. Onun qısa müddətli hərbi jurnalistlik karyerasında ən vacib xidməti Xocalıda törədilən vəhşilikləri lentə alması olmuşdur. Xocalının müdafiəsi zamanı yeddi Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı iştirak etmişdir. Döyüşlərdə Şöhrət Həsənov şəhid olmuş və ölümündən sonra Azərbaycan prezidenti tərəfindən "İgidliyə görə" medalı ilə təltif olunmuşdur. Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Allahverdi Bağırov erməni polkovnik Vitali Balasanyan vasitəsilə üç gün ərzində 1003 Xocalı əsirini ermənilərin əlindən xilas etmişdir.

BİBİXANIM.

Hər anı acı xatirədir...

Hər yaşanan ömür bir tarixdir. Ancaq bu tarixlər içində elə yaşamlar var ki, ömür boyu insanın ya ağılından, ya da göz yaddaşından uzaqlaşmır. Hər an, hər addımda, hər baxışda hiss olunur və həyatında dərin izlər buraxır. Bu izlər nəsilər boyu yaddaşlara ötürülür və yaşanan sevincli və ya acılı hər hadisə özünəməxsus bir tarixilik qazanır. Xüsusilə tarixdə baş verən faciələr tarixin qan yaddaşına əbədi həkk olur. Faciələrin canlı şahidləri isə canlı «şəhid» ömrü yaşayır. Bu isə onların simasında - üzünün cizgilərində, baxışlarının dərinliyində əbədi iz salır. Xocalı hadisələrinin canlı şahidləri kimi:

Hüseyn Məşədiyev Xocalı hadisələrinin canlı şahididir. O, bu faciə haqqında acı xatirələrindən bir neçə epizod danışdı. Bu hadisələri danışmağın acısı onun səsindeki hüznə hiss olunurdu. Əlbəttə, o hadisələr haqqında günlərlə danışsa, yəne də qurtarmazdı... Hazırda bəlkə də ən xırda sayılan bir hərəkət onların yaşadığı ağır bir hadisə, faciədir. Yaşanılan hər acı xatirə «detallar» ilə ağır bir mənavi faciədir. Onun xatirələrindən bir neçə kəlmə ilə sizləri də tanış edirik.

- Mən 1992-ci il fevralın 17-də

Xocalı rayonunun mədəniyyət şöbəsinə müdir təyin olunmuşdum. Bu təyinatı həmin ildə Xocalı şəhər sovetinin sədri Elman Məmmədova təqdim edərkən o, vəziyyətin heç də yaxşı olmadığını dedi və məsləhət gördü ki, uşaqları buradan uzaqlaşdırım. Yaşadığım hər gün vəziyyətin ağırlaşdığını hiss edirdim. Sonuncu helikopterlə uşaqları Ağdama apardıq, bir həftə qaldıq Ağdamda. Fevralın 25-dən 26-na keçən gecə baş verən faciəni eşitdik. Şəhər tezdən Xocalıya gəldik, yorğun əsgərlərin silahları elə gəldiyimiz yoldaşlarla ermənilərlə atışdıq... Sonra silahları onlara təhvil verib, piyada Xatın arxı ilə, kolluqlarla qırağa çıxdıq. Atışma gedirdi, atışmada həlak olanların meyitlərini (8 nəfər) çıxardıq. Mən qolumdan və topuğumdan yaralandım, şərfimlə yaramı bağlamağa çalışdım. Çox çətinliklə Ağdama getdik, yaramı sandılar...

Biz Xocalıda olan döyüşçülərə silah-sursat, qida köməliyi edirdik.

Xocalının yaşadığı həmin faciədən danışıqca bitməz. Əhaliyə divan tutuldu, həm də qadın, yaşlı, uşaq demədən. Hətta meyitləri də təhqir edir, bizlərə mənavi ağrı yaşıdır.

Çinciz Mustafayevin çəkdiyi acı həqiqətin nümunələridir...

Mən illərlə başqa məkanlara köçkün olsam da həmişə Xocalı mədəniyyət mərkəzinin rəhbəri kimi fəaliyyət göstərmiş və Xocalı faciəsinin tanınması üçün çalışmışam. Bu faciə tarixin qanlı səhifəsidir.

Ancaq Ali Baş Komandanımız İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə igid ordumuz zəfər çaldı və şəhidlərimizin qanı yerdə qalmadı.

Bu gün Xocalı azaddır və orada quruculuq işləri aparılır.

Bu bizim üçün ən gözəl, yeni tarix səhifəsidir.

Hüseyn MƏŞƏDİYEV,
Xocalı sakini.

paqlarına və təbii sərvətlərinə göz dikmişdilər. Özlərinə aid oqlmadığı halda torpaqları işğal etmək, ərazilərini genişləndirmək iddialarına düşmüş və bu məqsədlərinə çatmaq üçün ən ağır faciələrə, qəddarlığa belə əl atmışdılar. Onu da qeyd edək ki, onlar illər boyu belə faciələr törətmiş və insanlığa zidd hərəkətləri ilə tanınmışdılar. Ermənistan bəzi güclü dövlətlərin öz faşist ideologiyasını həyata keçirməkdə sadəcə olaraq bir vasitə olmuş və bunun sayəsində qonşu

soyqırımdır. Bu əməllər müəssəkil formada həyata keçirildi. Deportasiya olunan əhalinin əksəriyyəti Xankəndidə saxlanıldı və bu bərdə qondarma Dağlıq Qarabağ Respublikası (DQR) hakimiyyətinin müvafiq əmri olduğunun aşkar göstəricisidir. Xocalıda dinc əhalinin, o cümlədən qadınların girov kimi tutulması və saxlanılması "DQR" hakimiyyətinin Xocalının bütün dinc insanlarını evəzsiz olaraq Azərbaycan tərəfinə qaytarmağa hazır olması ilə bağlı bəya-